

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

змістового модуля

«РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ
НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ»

підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр»

Галузь знань	01 Освіта/ Педагогіка
Спеціальність	014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

2022 рік

Навчальна програма змістового модуля «Розвиток громадянської відповідальності учнів 5-9 класів на уроках трудового навчання» підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. 8 с.

Розробник програми:

Деденєв О. Ю. – аспірант кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Навчальну програму змістового модуля «Розвиток громадянської відповідальності учнів 5-9 класів на уроках трудового навчання» обговорено і схвалено на засіданні кафедри теорії і методики технологічної освіти

Протокол засідання кафедри № 21 від 15 вересня 2022 р.

Завідувач кафедри теорії і методики технологічної освіти

_____ Цина А.Ю .

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми «Середня освіта (Трудове навчання та технології)»

_____ Гриценко Л. О.

Рецензент програми:

Кулик Є. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

ВСТУП

Програма вивчення змістового модуля «Розвиток громадянської відповідальності учнів 5-9 класів на уроках трудового навчання» укладена відповідно до освітніх програм підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Предметом вивчення змістового модуля є організаційно-педагогічні засади методики розвитку громадянської відповідальності учнів 5-9 класів на уроках трудового навчання.

Міждисциплінарні зв'язки: педагогіка, психологія, основи педагогічної майстерності, теорія і методика технологічної освіти.

Мета змістового модуля: навчити майбутніх учителів методиці розвитку громадянської відповідальності учнів 5-9 класів на уроках трудового навчання.

Завдання змістового модуля: розкрити змістову характеристику понятійного конструкту «методика розвитку громадянської відповідальності учнів»; опанувати психолого-педагогічні особливості розвитку громадянської відповідальності учнів; опанувати методикою діагностики сформованості громадянської відповідальності учнів у процесі трудового навчання; вивчити педагогічні умови розвитку громадянської відповідальності учнів 5-9 класів на уроках трудового навчання, опанувати особливості проектування моделі методики розвитку громадянської відповідальності учнів 5-9 класів на уроках трудового навчання та особливості стимулювання громадянської активності учнів у трудовому навчанні засобами проектно-технологічної діяльності.

1. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий субмодуль 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ.

Тема 1. Змістова характеристика понятійного конструкту «методика розвитку громадянської відповідальності учнів»

Методика розвитку в учнів громадянської відповідальності як методика виховання. Методика виховання, як часткова галузь педагогічної науки. Розвиток особистості як процес формування її соціальних якостей в ході виховання та соціалізації. Сутність та зміст понять «розвиток особистості», «громадянськість», «відповідальність». Наукові погляди на громадянську відповідальність. Аналіз нормативно-правових документів галузі освіти. Поняття громадянська відповідальність та його складові показники. Сутність понятійного конструкту «методика розвитку громадянської відповідальності учнів».

Тема 2. Психолого-педагогічні особливості розвитку громадянської відповідальності учнів

Створення сприятливих умов для розвитку громадянської компетентності людини на всіх рівнях освіти. Вітчизняний та зарубіжний досвід громадянської освіти учнівської молоді. Системи громадянської освіти в сучасній Україні. Завдання громадянської освіти. Наскрізна змістова лінія «Громадянська відповідальність» у шкільному предметному навчанні. Розвитку громадянської відповідальності учнів у сучасній освітній практиці. Сучасні психологічні особливості формування громадянської відповідальності учнів як значущого показника особистісної зрілості. Провідні механізми формування громадянської відповідальності людини, як інтегративного критерію її особистісної зрілості: персоналізація, персоніфікація, ідентифікація, цілепокладання, менталізація та рефлексія. Рівні вияву громадянської відповідальності. Види вияву та типи відповідальності людини.

Тема 3. Діагностика сформованості громадянської відповідальності учнів у процесі трудового навчання

Ефективність розвитку громадянської відповідальності учнів у трудовому навчанні. Компонентний склад громадянської відповідальності як ключової компетентності. Потенціал громадянської компетентності в технологічній освітній галузі. Вияви громадянської відповідальності серед вимог до обов'язкових результатів навчання учнів у технологічній освітній галузі. Вияви громадянської відповідальності у змісті модельних навчальних програм із технологій 5–6 класи. Система діагностування ключової компетентності з громадянської відповідальності учнів під час трудового навчання. Семестрове оцінювання розвитку складових громадянської відповідальності учнів. Критерії, показники та рівні розвитку громадянської відповідальності в освітній діяльності учнів ЗЗСО.

Змістовий субмодуль 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Тема 1. Педагогічні умови розвитку громадянської відповідальності учнів 5-9 класів на уроках трудового навчання

Сутність понятійного конструкту «педагогічні умови розвитку громадянської відповідальності». Використання перевірених психолого-педагогічною практикою структурних концепцій розвитку особистості для обґрунтування педагогічних технологій формування в учнів громадянської відповідальності. Наскрізний характер формування в учнів громадянської відповідальності в предметному трудовому навчанні, застосування педагогічних технологій розвитку громадянської відповідальності та

дидактична взаємодія всіх учасників освітнього процесу. Організаційні умови, самоорганізації (організації) діяльності із прояву громадянської активності та відповідальності, впровадження демократичних основ в життя ЗЗСО, координація роботи батьків, учнів та педагогів у навчально-виховному процесі, створення триетапної системи забезпечення розвитку громадянської відповідальності учнів (когнітивно-, діяльнісно- та особистісно-орієнтований етапи), розширення видів діяльності з розвитку громадянської відповідальності учнів.

Тема 2. Проектування моделі методики розвитку громадянської відповідальності учнів 5–9 класів на уроках трудового навчання

Структурні блоки моделі методики розвитку громадянської відповідальності учнів 5–9 класів на уроках трудового навчання: концептуально-цільовий, змістово-процесуальний та результативно-діагностичний. Мета, завдання і структурні концепції розвитку громадянської відповідальності особистості. Загальні принципи виховання. Принципи розвитку громадянської відповідальності. Етапи розвитку громадянської відповідальності учнів на уроках трудового навчання. Зміст наскрізної змістової лінії «Громадянська відповідальність». Методи розвитку громадянської відповідальності. Критерії оцінювання та рівні розвитку громадянської відповідальності учнів.

Тема 3. Стимулювання громадянської активності учнів у трудовому навчанні засобами проєктно-технологічної діяльності

Стимулювання громадянської активності учнівської молоді як важливий чинник становлення та розвитку громадянського суспільства, здійснення демократичних реформ в Україні. Психолого-педагогічні особливості формування громадянської активності. Мета виховання соціальної активності учнівської молоді. Процес розвитку громадянської активності учнів у трудовому навчанні. Зміст виховання громадянської активності учнів на уроках трудового навчання. Рівні стимулювання громадянської активності. Провідні закономірності виховання громадянської активності учнів засобами проєктної діяльності. Методика стимулювання громадянської активності учнів в трудовому навчанні засобами проєктно-технологічної діяльності. Поетапне стимулювання громадянської активності учнів у трудовому навчанні засобами проєктно-технологічної діяльності.

2. Рекомендована література

1. Беремо участь у демократії : плани уроків з питань освіти для демократичного громадянства та освіти прав людини для старших класів середньої школи / Р. Голлоб, В. Вайдінгер. Пер. з англ. та адаптація

Л. І. Паращенко, Ю. О. Молчанової; за заг. ред. укр. версії Н. Г. Протасова. Київ: Основа, 2016. Том 4. URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-4/> (дата звернення: 15.02.2022)

2. Волик І. А., Цина В.І. Структура та особливості формування громадянської відповідальності учнів основної школи. *Педагогічні науки*. Полтава, 2018. С. 10–14.

3. Волик І., Цина В. Психолого-педагогічні основи підготовки майбутніх учителів-філологів до формування громадянської відповідальності учнів основної школи. *Молодь і ринок*. Щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2022. № 2 (200) лютий. С. 72–77.

4. Голіна І. В., Кияшко Л. О. Місце громадянської активності у процесі формування особистості як суб'єкта політичного життя. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2002. №771. Серія: Психологія. №2. С. 65–74.

5. Голлоб Р., Вайдінгер В. «Зростаємо в демократії»: плани уроків для початкового рівня з питань освіти для демократичного громадянства та освіти прав людини для загальноосвітніх навчальних закладів / Пер. з англ. та адаптація О. В. Овчарук. Київ: Основа, 2012. Том 2. URL: <http://www.living-democracy.com.ua/textbooks/volume-2/> (дата звернення: 06.09.2022)

6. Громадянська відповідальність: 80 вправ для формування громадянської та соціальної компетентностей під час вивчення різних шкільних предметів. 5-9 клас. Посібник для вчителя / Рафальська М., Боярчук О., Герасим Н. та ін. Київ: [б.в.], 2017. 136 с.

7. Деденєв О. Ю., Цина А. Ю. Методи формування громадянської відповідальності учнів основної школи на уроках трудового навчання. *Вісник національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 12 (168). Серія: Педагогічні науки. Чернігів: Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2021. С. 101-105.

8. Деденєв О., Цина А. Дослідно-експериментальна перевірка сформованості громадянської відповідальності учнів у трудовому навчанні. *Педагогічні науки: науковий журнал*. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2022. Вип. 79. С. 16-21. DOI <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.79.264514>

9. Живемо в демократії: плани уроків з питань освіти для демократичного громадянства та освіти прав людини для загальноосвітніх навчальних закладів. Т. 3. Київ: НАДУ, 2009.

10. Компасито: пособие по обучению детей правам человека. Совет Европы, 2008. URL: <http://www.eucb.coe.int/compasito/ru/> (дата звернення: 06.09.2022).

11. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності: проект. *Педагогічна газета*. 2000. № 6. С. 4.

12. Макаренко А. С. Методика виховної роботи. Київ: Рад. школа, 1990. 336 с.

13. Навчання демократії: збірник практичних занять з освіти дітей для демократичного громадянства та освіти з прав людини / Р. Голлоб, П. Крапф. Пер. з англ. та адаптація Н. Г. Протасової. Том 6. URL: <http://www.living-democracy.com.ua/textbooks/volume-6/> (дата звернення: 10.11.2019).

14. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf12> (дата звернення: 17.08.2019).

15. Овчарук О. В. Характеристики освіти для демократичного громадянства: європейський контекст. *Постметодика*. 2013 (3). URL: <http://lib.iitta.gov.ua/1103> (дата звернення: 19.10.2022)

16. Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді «Компас». URL: <http://www.coe.int/uk/web/compass/where-do-you-stand-> (дата звернення: 19.10.2022).

17. Посібник з освіти дітей правам людини «Компасіто». URL: http://www.eycb.coe.int/compasito/ru/chapter_4/4_37/asp (дата звернення: 23.09.2022)

18. Скажи своє слово: посібник з переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті. URL: <https://rm.coe.int/have-your-say-manual-ukr/1680789a84> (дата звернення: 12.10.2022)

19. Сковорода Г.С. Твори: У 2-х т. Київ: Обереги, 1994.

20. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Рад. школа. Т. 4, 1977. 640 с.

21. Трудове навчання. 5-9 класи: практ. посібник для вчителів / С. М. Дятленко, Р. М. Лещук, О. Ю. Медвідь; упоряд. С. М. Дятленко; за заг. ред. А. І. Терещука. Харків: Ранок, 2017. 128 с.

22. Prasanth J. K. *Methods Of Teaching Civics. Discovery Publishing House*. 2004. 280 p.

23. Volyk I. A., Tsina V. I. *Innovative Pedagogical Technologies for Forming Civic Responsibility for 7-8 Grade Students. Emergence of public development: financial and legal aspects: monograph /Yu. Pasichnyk and etc.: [Ed. by Doctor of Economic Sciences, Prof. Pasichnyk Yu.]: collective monograph. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2019. P. 705-714.*

3. Інформаційні ресурси

1. <http://trudove.org.ua> – сайт «Трудове навчання», містить матеріали, які безпосередньо необхідні вчителю трудового навчання, креслення: розробки уроків, роздатковий матеріал, технологічна документація, креслення виробів, фотогалереї.

2. Літературно-методичні фонди кафедри теорії і методики технологічної освіти, електронні ресурси комп'ютерних класів факультетів, а також бібліотеки Полтавського національного педагогічного університету

імені В.Г. Короленка, Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського (адреса: м. Полтава, вул. Небесної сотні 13).

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання:

– *теоретичні*: усна відповідь, участь у навчальному діалозі, відповідь на поставлене викладачем проблемне питання, виконання завдань у структурі лекцій, винесених на самостійне опрацювання, ознайомлення з державними документами тощо, законспектована відповідь на питання самопідготовки, конспект першоджерел до однієї з тем змістового модуля, анотація прочитаної наукової літератури з теми модуля, бібліографічний покажчик наукових статей щодо розкриття актуальних проблем формування громадянської відповідальності, конспект з теми модуля, що не включений до змісту навчальної програми, написання контрольних модульних робіт;

– *практичні*: виконання практично-дослідницьких вправ і завдань, участь у моделюванні педагогічної ситуації, розв'язання проблемних ситуацій, виконання письмових робіт, термінологічний диктант, виконання тестових завдань;

– *творчі*: участь у роботі наукової творчої групи, індивідуальна науково-дослідна експериментальна робота, участь в олімпіадах, написання і захист реферату, підготовка наукової публікації, виступ на конференції, виготовлення наочного матеріалу (схем, діаграм, таблиць) до практичних і лабораторних занять.